

“ТАСДИҚ МЕКУНАМ”

Ректори Донишгоҳи давлатии молия ва
иқтисоди Тоҷикистон, н.и.и., дотсент

Абдуаллимов Х.А.
«22» феврал соли 2025

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Икромова Малоҳат Холовна дар
мавзуи «Рушди баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат дар ширкатҳои
сохтмонӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои иқтисодӣ аз
рӯйи ихтисоси 08.00.08 – Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит

**Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илм, ки аз
рӯйи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст**

Диссертатсияи Икромова Малоҳат Холовна аз рӯйи бандҳои зерини
шиносномаи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии
Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.08 – баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит
ҷавобгӯ мебошад: 1.1. Парадигмаҳои ибтидоӣ, концепсияҳои бунёдӣ,
принсипҳои асосӣ, постулатҳо ва қоидаҳои баҳисобгирии бухгалтерӣ;
1.7. Баҳисобгирии бухгалтерӣ (молиявӣ, идоракунӣ, андозӣ, корпоративӣ
ва ғайра) дар ширкатҳои шакли ташкилӣ-ҳуқуқияшон гуногун, ҳамаи
соҳаҳо ва сатҳҳо; 1.13. Ташкили баҳисобгирии бухгалтерӣ (молиявӣ,
идоракунӣ, андозӣ, корпоративӣ ва ғайра) аз рӯйи сегментҳо, бизнес-
ҷараёнҳо ва сохторҳои таркибӣ; 1.16. Проблемаҳои баҳисобгирии
хароҷот ва ҳисоб намудани арзиши аслии маҳсулот (кор, хизмат); 3.1.
Парадигмаҳои ибтидоӣ, концепсияҳои асосӣ, принсипҳои бунёдӣ,
постулатҳо ва қоидаҳои аудит, назорат ва бозрасӣ; 3.2. Асосҳои
назариявӣ ва методологӣ, вазифагузориҳои мақсадноки аудит, назорат
ва бозрасӣ; 3.9. Рушди методологияи комплекси методҳои аудит,
назорат ва бозрасӣ.

Муҳимияти мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ

Соҳаи муосири сохтмон дар иқтисодияти аксари кишварҳо, аз
ҷумла ИДМ ва кишварҳои Осиёи Марказӣ яке аз ҷойҳои асосиро ишғол
мекунад. Он доираи васеи фаъолиятҳоро, аз сохтмони манзил ва саноат
сар карда то лоиҳаҳои инфрасохтор ва нақлиёт дар бар мегирад. Дар
чунин шароит идоракунии ташкилотҳои бинокорӣ дақиқияти баланд,
самаранокӣ ва ғайриятро талаб мекунад, махсусан дар самти таҳлили
молиявӣ иқтисодӣ ва назорат. Маҳз аз ҳамин ҷост, ки дар ташкилотҳои
бинокорӣ ривоч додани баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат аҳамияти
махсус, касб мекунад.

Фаъолияти бинокорӣ бо бисёр хусусиятҳои хос фарқкунанда аст: давраҳои тӯлонии истехсолот, шиддатнокии баланди сармоя, тағйирёбии доимии сметаҳои лоиҳавӣ, тағйирёбии мавсимии талабот, дучор шудан ба хатарҳои беруна (таваррум, арзиши мавод, қурби асёр ва ғайра). Ҳамаи ин аз роҳбарони ташкилотҳои бинокорӣ талаб мекунад, ки системаи баҳисобгирии идоракуниро муносиб, мутобиқ ва дақиқ истифода баранд. Он имкон медиҳад, ки на танҳо вазъияти молиявии лоиҳаҳо сари вақт назорат карда шавад, балки инчунин дар ҳамаи марҳалаҳои сохтмон – аз банақшагирии сар карда то супоридани объект қарорҳои асосноки идоракуни қабул карда шаванд.

Баҳисобгирии ва назорати идоракуни дар ташкилотҳои сохтмонӣ ҳамчун воситаи асосии таъмини шаффофият ва самаранокии равандҳои дохилӣ хизмат мекунад. Онҳо имконият медиҳанд, ки на танҳо хароҷоти мустақим, балки ғайримустақим ҳам ба ҳисоб гирифта шавад, истифодабарии захираҳо назорат карда шавад, таҳлили нақша ва иҷрои воқеии бюджет гузаронида шавад, ба самарани иқтисодии ҳар як объекти сохтмон баҳо дода шавад. Дар шароити рақобати шадид ва талаботи афзояндаи муштариён, сармоягузoron ва давлат чунин абзорҳо чӯзӣи ҷудонашавандаи рушди устувори ширкати сохтмонӣ ҳисоб меёбанд.

Мавзӯ махсусан дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт мубрамиат пайдо мекунад. Имрӯзҳо шумораи бештари ширкатҳои сохтмонӣ дар раванди фаъолияти худ низомҳои автоматӣ, барномаҳои компютерӣ ва пойгоҳҳои автоматии баҳисобгирии муҳосибиро ҷорӣ мекунад. Аммо, бидуни методологияи мукаммали баҳисобгирии идоракуни, ҳатто технологияи муосир самаранокии пешбинишударо муҳайё карда наметавонад. Аз ин рӯ, масъалаи такмил додани баҳисобгирии идоракуниро на танҳо вазифаи техникӣ, балки ҳамчун раванди муҳими идоракуни, ки доимо такмил доданро талаб мекунад, мавриди баррасӣ қарор додан лозим аст.

Ҳаминро қайд кардан лозим аст, ки дар бисёр ташкилотҳои бинокорӣ баҳисобгирии идоракуни бо вучуди аҳаммияти калон доштани он барои қабули қарорҳо назар ба баҳисобгирии муҳосибӣ ҳанӯз дар дараҷаи дуюм меистад. Сабаби ин норасоии кадрҳои соҳибхтисос, камбудии методологӣ ва ба кадрҳои кифоя ҳамгиро нашудан бо дигар вазифаҳои низомии идоракуни мебошад. Гузаронидани таҳлили илмӣ ва кор карда баромадани тавсияҳои амалӣ оид ба инкишофи системаҳои баҳисобгирии идоракуни ва назорат дар сохтмон ба бартараф намудани ин проблемаҳо ёрӣ мерасонад.

Ҳамин тариқ, рушди баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат дар ташкилотҳои сохтмонӣ як соҳаи муҳими тадқиқоти илмӣ ва амалӣ мебошад. Ин барои баланд бардоштани шаффофият, самаранокӣ ва устувории тиҷорати сохтмон, махсусан дар шароити афзоиши хатарҳои иқтисодӣ ва талабот ба сифати сохтмон зарур аст. Аҳамияти мавзӯ инчунин аз он шаҳодат медиҳад, ки дар заминаи он усулҳои нави идоракунӣ хароҷот, арзёбии хавфҳо ва баланд бардоштани рақобатпазирии ташкилотҳои сохтмонӣ дар бозор бояд таҳия карда шаванд.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ пеш аз ҳама, аз навгонҳои илмӣ бармеоянд. Навгонии илмӣ диссертатсия дар қоркарди муқаррароти назариявӣ методӣ ва тавсияҳои амалӣ ҷиҳати тақмили низоми баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат зоҳир мегардад, ки ҳалли маҷмуи онҳо барои ташаккулёбии ва рушди низоми пешрафтаи иттилоотӣ дар қабули қарорҳои идоракунӣ мусоидаткунанда дар ширкатҳои сохтмонӣ кумак мерасонанд. Дар рафти тадқиқот натиҷаҳои зерини нисбатан муҳим ба даст оварда шуд:

1. Ҷанбаҳои назариявӣ ва методии рушди баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат ҳамчун манбаи таъминоти иттилоотӣ дар ширкатҳои соҳаи сохтмон асоснок карда шуда, нақш ва аҳамияти онҳо дар рушди низоми идоракунӣ ширкатҳои зикршуда муқаррар карда шуд.

2. Хусусиятҳои технологӣ, ташкилӣ ва идоракунӣ бахши сохтмонӣ таҳлил карда шуда, боҳамалоқамандӣ ва таъсири онҳо ба сохтормуайянкунии баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат бо назардошти усулҳои гуногуни пешбурди истеҳсолоти сохтмон (ҳочагӣ, шартномавӣ ва ғ.) муайян карда шуд.

3. Ҳолати муосири ташкили баҳисобгирии идоракунӣ ва баҳисобгирии хароҷот вобаста ба талаботи ҳуҷҷатҳои меъёрии соҳаи сохтмон, аз он ҷумла муқаррароти СБҲМ, қорҳои лоиҳакашӣ ва рафти бунёди объектҳои сохтмонӣ таҳқиқ карда шуда, амсилаи татбиқи онҳо дар ширкатҳои соҳаи зикршуда мавриди қоркард қарор гирифт.

4. Масъалаҳои ташкили назорати фаъолияти ширкати сохтмонӣ аз рӯйи объектҳои сохтмонӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифта, мавқеи назорати идоракунӣ дар низоми идоракунӣ ширкати сохтмонӣ самтҳои иҷроии қорҳои назоратӣ, усулҳои назорати идоракунӣ муайян карда шуда, тавсияҳои методӣ оид ба мукамалгардонии низоми назорати идоракунӣ пешниҳод карда шуд.

5. Барои мукамалгардонии методикаи ташкили баҳисобгирӣ ва назорати идоракунӣ дар асоси тақмили низоми буҷетикунонӣ дар

ширкатҳои сохтмонӣ бо дарназардошти хусусиятҳои хоси фаъолияткунии онҳо тавсияҳои амалӣ коркард гардидааст, ки ба баланд бардоштани самаранокии низоми идоракунии ва натиҷаҳои дилхохи фаъолияти молиявӣ-хоҷагидорӣ мусоидат менамоянд.

6. Имкониятҳои татбиқи ҳисоботи сегментӣ ва ҷанбаҳои ташкилии баҳисобгирии идоракунии дар ширкатҳои сохтмонӣ ҳамчун самтҳои мукамалгардонии баҳисобгирии идоракунии таҳлил ва баҳогузорӣ карда шуда, тавсияҳои методӣ амалӣ дар ин самт коркард карда шуд. Ҳамчунин, намунаи сиёсати баҳисобгирии идоракунии ва равиши муттаҳидшудаи ташкили баҳисобгирии идоракунии дар доираи ҳисобҳои муҳосибӣ коркард ва барои истифодабарӣ дар ширкатҳои сохтмонӣ тавсия карда шуд.

Саҳми илмӣ довталаб дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳамияти он

Муаллиф зарурияти ташкили баҳисобгирии идоракуниро дар ширкатҳои сохтмонӣ ба таври назариявӣ ва амалӣ асоснок намудааст. Дар пояи омӯзиш, баррасӣ ва таҳлили маводи дастраси илмӣ иқтисодӣ, санадҳои меъёрию ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба мавзӯи таҳқиқшаванда унвонҷӯ камбудии мавҷудбударо дар раванди ташкили баҳисобгирии идоракунии тавассути баррасии ғояҳои мухталифи илмӣ, коркард ва пешниҳоди моделҳои ташкил ва пешбурди баҳисобгирии идоракунии дар ширкатҳои сохтмонӣ ошкор намуда, самтҳои мукамалгардонии баҳисобгирӣ ва мудирӣ самарабахши ҳарҷот, раванди муносиби буҷетикунӣ, ҷамъоварӣ, коркард, банизомдарорӣ ва омодакунии ахбори муҳосибӣ барои қабули қарорҳои оптималии идоракунии нигаронидашударо пешниҳод намудааст.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ (бо нишон додани нағзӣ, аҳамияти илмӣ ва амалии онҳо), ки барои он ба довталаб додани дараҷаи илмӣ дархостшаванда мумкин аст

Диссертатсияи тақризшаванда аз сарсухан, се боб, ҳулоса, рӯйхати адабиёт иборат мебошад. Муҳтавои асосии таҳқиқот дар 204 саҳифаи компютерӣ оварда шуда, дар он 30 ҷадвал ва 19 расм ҷой дода шудаанд, рӯйхати адабиёт 166 сарчашмаро фарогир мебошад.

Дар муқаддима мубрам будани мавзӯи диссертатсия ва сатҳи омӯзиши он асоснок карда шуда, мақсад, вазифаҳо, объект, предмет ва усулҳои таҳқиқот мӯян шудаанд, инчунин муқаррароти дорои нағзӣ илмӣ ва аҳамияти назариявӣ амалии диссертатсия инъикос гардидаанд

ва маълумот оид ба тавсиби натиҷаҳои таҳқиқот пешниҳод карда шудаанд (с. 5-14).

Дар боби якуми диссертатсия «**Асосҳои назариявии баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат дар сохтмон**» унвонҷӯ масъалаҳои назариявии диссертатсияро баррасӣ намуда, дар асоси таҳлили нуктаҳои назари олимони соҳаи баҳисобгирӣ ба хулосае омадааст, ки баҳисобгирии идоракунӣ як низоми иттилоотии дохилӣ мебошад, ки вобаста ба соҳаи фаъолияти ширкат маълумотро барои қабули қарорҳо бо хусусият ва бузургҳои муайян ба менечерҳои сатҳи гуногун таъмин менамояд (сах.16-26). Дар таҳқиқоти илмӣ бамаврид қайд гардидааст, ки баҳисобгирии идоракунӣ ҳамчун низоми иттилоотӣ ва ҳамчун соҳаи таҳқиқот унсури муҳим дар низоми идоракунии ширкат ҳисоб ёфта, василаи муттаҳидкунандаи раванди идоракунӣ ва назорат бо раванди баҳисобгирӣ мебошад (сах. 27-28). Таърифи муаллифии баҳисобгирии идоракунӣ, ки аз ҷониби унвонҷӯ коркард ва пешниҳод гардидааст (сах. 29) шоёни дастгирист. Аксари маълумоте, ки дар доираи баҳисобгирии идоракунӣ ҷамъоварӣ, коркард ва таҳлил карда мешавад, бояд ба ҳалли мушкилоти субъекти иқтисодӣ нигаронида шавад. Дар асоси маълумоти баҳисобгирии идоракунӣ менечерҳо дар ширкатҳо қарорхоро қабул намуда, фаъолияти зерсохтори тобеъро назорат мекунанд.

Унвонҷӯ дар асоси омузиш ва таҳқиқи адабиёти махсусгардонидашудаи илмӣ таърифи муаллифии назорати идоракуниро пешниҳод намудааст, ки аз қобилияти эҷодкории Ё шаҳодат медиҳад (31-36). Коркард ва пешниҳоди модели мавқеи назорати идоракунӣ дар низоми идоракунии ширкат (сах. 37), самтҳои таъиноти истифодабарии назорат дар фаъолияти амалӣ (сах. 38), намудҳои гуногуни назорат (сах.41-44). Таҳқиқи асосҳои назариявӣю методологӣи назорат ба унвонҷӯ имкон дод чунин хулоса барорад, ки татбиқи низоми босамари назорати дохилӣ дар ширкати сохтмонӣ ҳамчун сармоягузорие мебошад, ки ба баланд бардоштани самаранокии фаъолият, истифодабарии босамари захираҳо, кам кардани хатарҳо, эътимодноки ва шуҳрати ширкат кӯмаки амалӣ мерасонад; низоми назорати дохилӣ идоракунии ширкатро дар заминаи амалҳои банақшагирӣ ва буҷетсозӣ, ки ба ояндаи субъекти иқтисодӣ нигаронида шудаанд, таъмин мекунад; дар натиҷаи татбиқи васеи низоми назорат самаранокии кори ширкат дар ҳамаи самтҳо таъмин хоҳад гашт; назорати дохилӣ дар интихоби кадр ва баландбардории сифати идораи кадрҳо кӯмаки амалӣ хоҳад расонд (сах.31-46).

Истехсолоти сохтмонӣ дорои хусусиятҳое мебошад, ки бо аломатҳои фарқкунандааш ба мисли истифодаи намудҳои махсуси масолах, маҳсулоти истехсолшаванда (корҳои иҷрошаванда), шароити ғайристандартӣ меҳнат, таҷҳизот ва раванди махсуси технологӣ, давраи тӯлонии истехсолот, ба таври марҳилавӣ ва пайдарпай иҷрошавии корҳои сохтмонӣ аз дигар соҳаҳои истехсолоти моддӣ фарқ карда мешавад. Хусусиятҳои соҳаи сохтмон, усулҳои татбиқи корҳои сохтмонӣ, истифодабарии техникаю таҷҳизоти махсус ва ҷалби кадрҳои дорои ихтисосҳои гуногун зимни баҳисобгирии даромад ва хароҷоти ширкатҳои сохтмонӣ таъсири худро мегузоранд. Бинобар ин, низоми баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат дар ширкатҳои сохтмонӣ дар баробари қоидаҳои умумии муқарраршуда, ки нисбати дигар ширкатҳо истифода мешаванд, дар вақти ба ҳисоб гирифтани корҳои сохтмонӣ васлгарӣ хусусиятҳои алоҳидаро ба худ касб мекунанд (сах.45-60).

Боби дуоми диссертатсия «Баҳогузори ҳолати муосири ташкили баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат дар ширкатҳои сохтмонӣ» ном гирифтааст. Унвонҷӯ дар ин боб муайян кардааст, ки ташкили баҳисобгирии идоракунӣ дар ширкатҳои сохтмонӣ вобаста ба хусусиятҳои соҳавии онҳо ба роҳ монда шуда, пешбурди он дар чор марҳила ба манфиати кор буда, дар бунёди низоми иттилоотии мукамал нақши ҳалкунандаро мебозад: (1) ташкил ё марҳилаи тартиб додани ҳуҷҷатҳои лоиҳавию сметаӣ; (2) марҳилаи баҳисобгирии истехсолот – дар он масъалаи ташкили баҳисобгирии идоракунӣ хароҷот ба роҳ монда шуда, арзиши асли ҳисоб карда мешавад; (3) марҳилаи ошкоркунии тамоюлҳо, сабабҳо ва роҳҳои бартарафкунии онҳо, ки дар рафти иҷроиши корҳои назоратӣ-санҷишӣ ва таҳлилӣ муайян карда мешаванд; (4) марҳилаи омодакунии ҳисоботи идоракунӣ, пешниҳоди маълумот ба менечерон ва қабули қарорҳои идоракунӣ бо мақсади рафъи тамоюлҳо ва мушкилотҳои пешомадаро дар бар мегирад (сах.6277).

Барои бунёди модели баҳисобгирии хароҷот ва ҳисобкунии арзиши аслии маҳсулоти сохтмонӣ, аввалан хароҷоти ширкати сохтмонӣ бояд тасниф карда шавад. Зимни баҳисобгирии хароҷот истифодаи намудани номгӯи ҳуҷҷатҳои меъёрии танзими баҳисобгирӣ, ки унвонҷӯ дар зербоби 2.2. пешниҳод намудааст, зарур мебошад. Бо мақсади идоракунӣ босамараи истехсолоти сохтмонӣ ва ташаккули иттилооти таҳлилӣ аз рӯи ҳар як объект, намуди корҳо, маҳсулот, дар таркиби ҳисобҳои муҳосиби 10730 «Истехсолоти нотаом», 10731 «Истехсолоти

ёрирасон», 10733 «Истехсолот ва хоҷагиҳои хизматрасон» чудо кардани ҳисобҳои таҳлилии дорои якчанд дараҷаро унвонҷӯ тавсия менамояд (78-91). Яке аз ду усулҳои маъмулии соқиткунии хароҷоти маъмури ва хоҷагӣ, ки дар амалия ба ҳисобгирӣ мавҷуд аст, метавонад дар ширкатҳои сохтмонӣ истифода бурда шаванд: (1) соқиткунии хароҷоти барилова (умумӣ ва маъмури) ба истехсолоти нотаом ва 2) соқиткунии хароҷоти барилова ба давраи ҳисоботӣ – натиҷаҳои молиявӣ (92-95).

Бо мақсади тибқи талабот иҷро шудани корҳои сохтмонӣ муайян кардани самтҳои мушаххаси назорат кори муҳим ба шумор рафта, натиҷаи назоратро барои ширкат дар маҷмӯ ҳалкунанда мегардонад. Дар доираи ин тадқиқот чунин самтҳои назорати корҳо аз ҷониби унвонҷӯ муайян карда шудааст, ки қобили дастгирӣ: санҷиши муҳлат ва эътимоднокии ҳуҷҷатгузори натиҷаҳои назорати сифати мавод; санҷиши мувофиқ будани нишондиҳандаҳои дар ҳуҷҷатҳои меёрӣ ва лоиҳавӣ муайяншуда бо сифати корҳои иҷрошуда; тафтиши риояи қоидаҳои пешбурди кори анбор ва нигоҳдории масолеҳи сохтмонӣ аз ҷониби паймонкор ва фармоишгар; назорат аз рӯи тибқи талабот, пай дар пай ва дар муҳлати муайян иҷрошавии корҳо дар мувофиқа бо нишондодҳои таркиби амалиётҳои технологӣ; назорати корҳои кушодакани, назорати қабули иншоот ва инфрасохтори коммуналӣ; назорати рафти иҷроиши ҷадвали корӣ, вақти иҷроиши корҳо дар мувофиқа бо фармоишгар; назорати кулминатсионии қабули иншооти анҷомёфта ва мутобиқ будани он ба нишондиҳандаҳои дар ҳуҷҷатҳои лоиҳавию техникӣ муайяншуда; санҷиши нишондиҳандаҳои ҳақиқии истехсолот бо ченаки пулӣ ва асли нисбат ба нишондиҳандаҳои дар буҷети ширкат тасдиқшуда(сах. 96-108).

Унвонҷӯ дар баррасии боби сеюми диссертатсия **«Мукамалгардонии методикаи ташкили ба ҳисобгирӣ идоракунии ва назорат дар ширкатҳои сохтмонӣ»** ба ақидаҳои аз ҷиҳати илмӣ асоснокшудаи олимони оид ба мафҳуми буҷет ва буҷетсозӣ комилан розӣ ҳаст, ки он ҳамчун унсури таркибии банақшагирӣ, воситаи ояндабинии захираҳо, хароҷот ва даромадҳо, василаи назорат аз рӯи натиҷаҳои ғайолияти менечерҳои марказҳои масъулият дар ширкатҳои сохтмонӣ ҳисоб меёбад. Ҳамаи ин ҷанбаҳои илмиро омӯхта амсилаи ташаккули буҷети асосии ширкати сохтмониро дар расми 3.1 пешниҳод намудааст. Муаллиф баргари таритибдиҳии буҷетро дар ширкати сохтмонӣ қайд намуда, тасдиқ менамояд, ки тавассути он раванди истифодабарии захираҳо ва ғайолияти менечерони марказҳои масъулият назорат карда

шуда, тамоюлҳо сари вақт ошкор ва қарорҳои идоракунии ғавран қабул карда мешаванд (саҳ.110-127).

Дар баҳши 3.2 кори илмӣ аз ҷониби муаллиф тавсияҳои методӣ оид ба таҳиякунии маълумоти сегментӣ вобаста ба марказҳои масъулият ва зербаҳшҳои онҳо пешниҳод карда шудааст. Муаллиф бартарии методикаи пешниҳоднамудастро асоснок намуда, қайд мекунад, ки ҳисоботи сегментӣ дар ширкатҳои сохтмонӣ дар ташаккули маълумоти баҳисобгирӣ оид ба вазъи истифодабарии захираҳо, натиҷаҳои ғаволияти марказҳои даромад, ғоида ва ширкат дар маҷмуъ саҳми босазо гузошта, ҳамчун низоми иттилоотии мукамал зина ба зина ташаккул ёфтани маълумот ва ба роҳбарияти олии ширкат пешниҳод гардидани онро таъмин менамояд (саҳ.128-144).

Барои ташкили баҳисобгирии идоракунии дар ширкатҳои сохтмонӣ вобаста ба хусусиятҳои фарқкунандаи соҳа дар навбати аввал таҳия кардани сиёсати баҳисобгирӣ бо ҷанбаҳои методӣ, ташкилӣ ва техникӣ аз ҷониби муаллифи диссертатсия тавсия карда мешавад (151-155). Ҳамчунин, ба ширкатҳои сохтмонӣ тавсия дода мешавад, ки ташаккули иттилоот дар ҳисобҳои муҳосибӣ аз рӯи *равиши муттаҳидшуда* (муаллиф қайд менамояд, ки дар назария ва амалия баҳисобгирӣ ду равиш мавҷуд аст: *низомии мухтор ва низомии муттаҳидшуда*) марбут ба ҳисобгирии хароҷот ва натиҷаҳои молиявӣ аз ғуруш ба ҷо оварда шавад ва амсилаи бунёди онро муаллиф дар расми 3.3.1 пешниҳод намуда бартарии онро барои ширкатҳои сохтмонӣ муайян намудааст (саҳ.157-160).

Дар хулоса ва пешниҳодҳои натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ, инчунин тавсияҳо, ки аҳамияти назариявӣ ва амалӣ доранд, пешниҳод гардидаанд.

Дарачаи саҳеҳии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифодаи усулҳои махсус дар рафти иҷрои диссертатсия, бозғимодии маълумот, ҳаҷми кифояи маводи таҳқиқшуда, коркарди омории натиҷаҳои тадқиқот, маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ амалӣ, бо гузаронидани таҳлили вазъи соҳа, дақиқии маълумотҳои аз муҳосиботи ширкатҳои сохтмонии ватанӣ гирифташуда ва таҳлили онҳо, ва интишорот тасдиқ мегардад. Хулоса ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот дар асоси таҳлили илмӣ натиҷаи таҳқиқоти назариявӣ ва амалӣ пешниҳод карда шудааст.

Дар амалия хулоса ва тавсияҳо барои татбиқи натиҷаҳои кори диссертатсионӣ ва дар асоси таҳлили илмӣ ҷанбаҳои назариявӣ таҷрибавӣ бароварда шудааст, ки аз эътимоднокии натиҷаҳои тадқиқот дарак медиҳанд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо

Аҳаммияти илмии мавзӯ дар коркарди ақидаҳои илмӣ дар бораи хусусиятҳои баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат дар индустрияи сохтмонӣ мебошад. Бар хилофи дигар соҳаҳои иқтисодӣ ба сохтмон сохтори мураккаби хароҷот, ташкили бисёрлоиҳавии ҷаъолият ва муҳлати дурударози иҷро хос аст. Ин ҳолат кор карда баромадани муносибатҳои махсусро ба баҳисобгирӣ ва назорат талаб мекунад, ки онҳо марҳалаҳои кори сохтмон, истифода бурдани захирахоро дар доираи замон ва маконҳои гуногун, инчунин мунтазам ворид намудани тағйирот ба ҳуҷҷатҳои лоиҳавиро дар назар дорад. Ҳамин тариқ, тадқиқот ба такмил ва густариши моделҳои назариявии баҳисобгирии идоракунӣ, ки дар заминаи (контексти) соҳа татбиқ мешаванд, мусоидат мекунад.

Илова бар ин, мавзӯ имкон медиҳад, ки равишҳои илмии гурӯҳбандии хароҷоти идоракунӣ дар сохтмон, усулҳои ҳисобкунӣ, таксим ва таҳлили онҳо таҳия карда шаванд. Ин барои сохтани системаҳои дақиқ ва объективии арзёбии хароҷот, муайян кардани даромаднокии лоиҳаҳо, арзёбии ҷолибияти сармоягузорӣ ва муносибгардонии равандҳои тижорат муҳим аст. Таҳияи заминаи методологии баҳисобгирии идоракунӣ бо назардошти хусусиятҳои соҳаи сохтмон ба ташаккули қарорҳои аз ҷиҳати илмӣ асоснок дар соҳаи идоракунии стратегӣ ва ғаврии ширкатҳо мусоидат мекунад.

Аҳаммияти амалии тадқиқот дар он аст, ки равишҳо ва тавсияҳои дар доираи кор таҳияшуда метавонанд аз ҷониби ташкилотҳои сохтмонӣ барои баланд бардоштани самаранокии идоракунии лоиҳаҳо, захираҳо ва хароҷот истифода шаванд. Истифодаи усулҳои ҳозиразамони баҳисобгирӣ ва назорати идоракунӣ барои аниқтар банақшагирии буҷет, ғавран ошкор намудани тамоюлот аз нишондиҳандаҳои смета, назорат аз болои истифодаи масолеҳ ва захираҳои меҳнатӣ, коҳиш додани хавфҳои истеҳсолию молиявӣ мусоидат менамоянд. Ин махсусан барои объектҳои сохтмони бузургҳаҷми бо муҳлатҳои дарози иҷро ва дараҷаи баланди номуайянии аҳаммияти калон дорад.

Илова бар ин, натиҷаҳои тадқиқот метавонанд дар таҳияи қоидаҳои дохилӣ, автоматикунонии равандҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ва бунёди системаҳои ҳисоботдиҳӣ дар шароити мушаххаси ташкилоти сохтмонӣ истифода шаванд. Ин барои баланд бардоштани шаффофияти ҷаъолият, такмили ҳамкориҳои байни шӯбаҳои молия ва истеҳсолот, ташаккул додани заминаи иттилоотӣ барои қабули қарорҳои асосноки

идоракунӣ мусоидат мекунад. Ҳамин тариқ, тадқиқот барои кормандони амалияи соҳаҳои сохтмон, идоракунӣ ва молия арзиши баланди амалӣ дорад.

Аҳамияти иҷтимоии мавзӯ аз он иборат аст, ки баҳисобгирӣ ва назорати самарабахши идоракунӣ дар ташкилотҳои сохтмонӣ ба беҳтар шудани сифат ва муҳлати иҷрои объектҳои сохтмонӣ, махсусан дар сохтмони манзил ва инфрасохтор мусоидат мекунад. Такмили равандҳои идоракунӣ дохилӣ ба кам кардани хароҷот, пешгирӣ кардани истифодаи нодурусти маблағҳо ва хатарҳои коррупсионӣ мусоидат мекунад, ки дар ниҳоят ба дастрасии манзил ва иншооти иҷтимоӣ барои аҳоли таъсири мусбат мерасонад.

Илова бар ин, баланд бардоштани шаффофият ва идорашавандагии лоиҳаҳои сохтмонӣ ба болоравии эътимоди ҷомеа, сармоягузoron ва сохторҳои давлатӣ мусоидат мекунад. Ин барои тақсими одилонаи захираҳо, афзоиши шуғл дар баҳши сохтмон ва рушди устувори инфрасохтори шаҳрҳо ва минтақаҳо шароит фароҳам меорад. Дар оянда инкишоф додани низоми баҳисобгирии идоракунӣ дар сохтмон ба сифати зиндагонии шаҳрвандон ва рушди муҳити иҷтимоӣ ва маданӣ таъсири мусбат мерасонад.

Самаран иқтисодӣ. Ҷорӣ кардан ва инкишоф додани низоми баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат дар ташкилотҳои бинокорӣ ба кам шудани хароҷот ва зиёд шудани даромаднокии лоиҳаҳо бевосита таъсир мерасонад. Банақшагирии дақиқ ва таҳлили хароҷот метавонад ба афзоиши захираҳо, тақсимои одилонаи буҷет ва фаъолияти муътадили сохтмон кӯмак расонад. Он имкон медиҳад, ки самаранокии иқтисодии қарорҳои қабулшуда боло бардошта, ҷараёнҳои молиявӣ дар дохили ширкат муносиб гардонидани шавад, ки дар ниҳоят ба афзоиши даромаднокии корхона оварда мерасонад.

Илова бар ин, баҳисобгирии самаранокии идоракунӣ имкон медиҳад, ки нуқтаҳои заиф дар фаъолияти лоиҳавӣ ошкор карда шаванд, таҳлили даромаднокии лоиҳаҳои алоҳида гузаронида шавад ва қарорҳо дар бораи қатъ ё аз нав дида баромадани лоиҳаҳои зараровар қабул карда шаванд. Он ба истифодаи оқилонаи сармоягузорӣ ва дороиҳои ширкат мусоидат мекунад ва инчунин рақобатпазиро дар бозор афзоиш медиҳад. Бо шарофати татбиқи назорат дар тамоми марҳилаҳои сохтмон, ширкатҳо метавонанд талафоти марбут ба бекористии таҷҳизот, халалдоршавии таъминот ва хатогӣҳо дар лоиҳаро коҳиш диҳанд.

Нашири натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Асарҳои интишоршудаи муаллиф иқтибосҳои илмӣ ва хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия ҷой доштара дар худ инъикос намудаанд. Доир ба мавзӯи таҳқиқот 11 кори илмӣ бо ҳаҷми умумии 5,6 ҷузъи ҷопӣ (аз ҷумла 4,4 ҷузъи ҷопӣ аз муаллиф), аз онҳо 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонида шудааст.

Мутобиқати таҳассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ

Икромова М. Х. мутахассиси ба камолрасидаи соҳаи баҳисобгирии муҳосибӣ, таҳлил ва аудит ба ҳисоб меравад ва тавонмандии онро дорад, ки масъалаҳои мухталифи илмӣ соҳаи фавқуззикрро ба осонӣ ҳал намояд, рисолаи диссертатсионӣ ӯ ба ихтисоси илмӣ интихобнамудаи унвонҷӯ мутобиқат менамояд. Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ, сохтор ва мазмуни таҳқиқоти анҷомдодашуда ба талаботи шиносномаи ихтисоси 08.00.08 баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит ҷавобгӯ мебошад. Натиҷаҳои илмӣ бадастовардаи муҳаққиқ ба таҳассуси илмӣ унвонҷӯи дараҷаи илмӣ ва ба талаботи ба чунин корҳо пешниҳодшаванда ҷавобгӯ мебошад. Унвонҷӯро ҳамчун корманди илмӣ муаррифӣ намуда бояд илму дониш, ҳадафмандӣ, қобилияти кори баланд, масъулиятшиносӣ, қобилияти дар сатҳи баланд ташкил намудани корҳои илмӣ таҳқиқотӣ, мустақилона қарор қабул намудан ва муайян намудани самтҳои расидан ба ҳадаф ва вазифаҳои гузошташударо бояд таъкид намуд.

Эродҳо ва баъзе тавсияҳо ба диссертатсия:

1. Дар зербоби 1.1 (саҳ. 29) онвонҷӯ таърифи муаллифии “баҳисобгирии идоракунӣ” ва дар зербоби 1.2 (саҳ. 37) “назорати идоракунӣ”-ро пешниҳод намудааст. Агар унвонҷӯ таърифҳои муаллифии худро бо таърифҳои муҳаққиқони дигари соҳа муқоиса намуда, бартариҳои онҳоро қайд менамуд, рисолаи диссертатсионӣ пурмазмун мегардид.

2. Муаллиф дар расми 2.1.2 (саҳ. 65) се равиши ташкили баҳисобгирии идоракунӣ ва баҳисобгирии молиявиро пешниҳод намудааст. Ҳамзамон унвонҷӯ таъкид менамояд, ки равиши сеюмро (ташкили баҳисобгирии идоракунӣ дар доираи баҳисобгирии молиявӣ) низ ҳамчун як равиши амалӣ қабул намудан мумкин аст. Ба андешаи мо, чунин муносибат ба ташкили баҳисобгирии идоракунӣ баҳсбарангез аст.

3. Агар муаллифи рисолаи тақризшаванда ҳангоми иҷроиши таҳқиқот маълумоти муҳосибии соли 2024-ро низ истифода мебард, хеле

хуб мешуд, чунки истифодаи маълумоти мазкур динамика ва вазъи ҳақиқии соҳаи сохтмонро ифода менамуд.

4. Дар зербоби 3.3 (сах. 133) муаллифи рисола дар масъалаи баҳисобгирӣ ва ҳисоботи сегментӣ ба СБҲМ (IFRS) 8 “Сегментҳои амалиётӣ” таъяс намудааст, ки чунин равиши тадқиқотӣ, ба андешаи мо, қобили қабул нест, чунки СБҲМ танҳо ва танҳо баҳисобгирии молиявиро ба танзим мебароранд.

5. Дар кори диссертатсионӣ баъзан ғалатҳои имлоӣ ва мантиқӣ дида мешаванд. Бояд қайд кард, ки ин норасогиро боиси коҳиши рафтани сатҳи сифати он намегарданд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия
Диссертатсияи Икромова Малоҳат Холовна ҳамчун кори илмӣ ба анҷом расида ба ҳисоб рафта, таркиб ва сохтори он бо тавсияву асосноккунӣ дар сатҳи баланди илмӣ - назариявӣ навишта шуда, ба маҳакҳои гирифтани унвони илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ, омода намудани диссертатсия ва таҳлили диссертатсия дар шурои диссертатсионӣ ва дигар талаботҳои муқаррарнамудаи “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267) ҷавобгӯ мебошад.

Рисолаи довталаби дараҷаи илмӣ ба меъёрҳои гирифтани дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ, омода намудани рисола ва санҷиши кори диссертатсионӣ дар Шурои диссертатсионӣ ва дигар талаботи Низомномаи Шурои диссертатсионӣ, тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва тартиби бақайдгирии давлатии рисолаҳои дифоъшуда, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 267 аз 30 июни соли 2021 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд.

Кори диссертатсионӣ бо забони фаҳмо бо истилоҳоти қабулшуда навишта шудааст, ороиши диссертатсия тағйиротро талаб намекунад. Автореферат ва мақолаҳои илмӣ ба таъяс расидаи унвонҷӯ таркиби асосии диссертатсияро дарбар гирифта, натиҷаҳои тадқиқотро ҳамчун дастоварди нави илмӣ ҳисобидан мумкин аст. Ҷанбаҳои муҳими мундариҷаи кор дар автореферат инъикос ёфтаанд, ки предмети асосии дифоъ мебошанд. Бинобар ин, талабот дар ин бобат дар маҷмӯъ қонеъ карда мешавад.

Хулоса

Тадқиқоти диссертатсионии Икромова Малоҳат Холовна дар мавзӯи «Рушди баҳисобгирии идоракунӣ ва назорат дар ширкатҳои сохтмонӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.08 – Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит пешниҳод

шудааст, кори илмӣ мукамал ва баанҷомрасида буда, дар он натиҷаҳои нави назариявӣ ва амалии аз ҷиҳати илмӣ асоснок ба даст оварда шудаанд.

Мубрама, навгонӣ, асоснокии муқаррароти асосии илмӣ, хулоса ва пешниҳодҳо, инчунин аҳамияти он барои илми иқтисодӣ ва амалии пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ гувоҳӣ медиҳад, ки тадқиқоти диссертатсионӣ умуман ба талаботи бандҳои 31, 33, 34, 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №367 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он – Икромов Маҷид Маҷидов барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.08 – Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит сазовор мебошад.

Дар ҷаласаи кафедра 13 нафар иштирок намуданд. Натиҷаи овоздихӣ: «тарафдор» 13 нафар, «зид» - нест, «бетараф»-нест.

Тақриз дар ҷаласаи кафедраи баҳисобгирии муҳосибии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ карда шудааст (протокол №9 аз 17-уми апрели соли 2025).

Раиси ҷаласа:

мудири кафедраи баҳисобгирии муҳосибии
Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди
Тоҷикистон, н.и.и., дотсент

Бобомуродов Б.Э.

Эксперт:

н.и.и., муаллими калони кафедраи
баҳисобгирии муҳосибии Донишгоҳи
давлатии молия ва иқтисоди
Тоҷикистон

Ҳукматов Д.Ҷ.

Котиби ҷаласа:

н.и.и., и.в., дотсент

Олимов Д.А.

Имзои Бобомуродов Б.Э., Ҳукматов Д.Ҷ. ва Олимов Д.А. - ро тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо
ва корҳои махсуси ДДМИТ
“19.04.2025”
ОТДЕЛ
КАДРОВ

Мирҷамолов М.А.

Суроға: 734067 Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш.Душанбе, кӯчаи Нахимов 64/14.
Тел/факс: (992) 231-08-43. (992) 227-30-75
E-mail: info@ddmit.tj